

Makale Gönderim Tarihi: 05.09.2019   Makale Kabul Tarihi: 20.10.2019

Kitap Tanıtımı

Ayhan ASLANOĞLU*

Yahudilerden Sonra Hıristiyanlardan Önce Hz. İsa, Bekir Zakir Çoban.
Baskı: İstanbul: İnsan Yayınları, 2018, 2. Baskı.

Bilindiği üzere miladi takvimin başlangıcı ile birlikte adından söz ettiren Hz. İsa'nın doğum tarihi ile ilgili bilgiler çelişkilidir. Genel olarak yaşadığı dönem Yahudilik içerisinde ele alınmaktadır. Kendisi de aslen bir Yahudi olan Hz. İsa, günümüze kadar varlığını devam ettiren Hıristiyanlığın en önemli temsilcilerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hz. İsa'nın Hıristiyanlıktaki "baba-oğul-kutsal ruh" üçlemesinin en önemli ayağını oluşturması, kendisine atfedilen mevkiinin ne derece mühim olduğunun bir göstergesidir.

Türkiye'de, son dönemlerde Hz. İsa ile ilgili önemli eserler kaleme alınmıştır. Bu eserlerden biri de tanıtımını yaptığımız "Yahudilerden Sonra Hıristiyanlardan Önce Hz. İsa" adlı eserdir. Bu eser, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi Bekir Zakir Çoban tarafından hazırlanmıştır. İkinci baskısı, 2018'de yapılan bu kitap; giriş, beş bölüm, sonsöz, bibliyografya ana başlıklarından oluşmaktadır.

Bekir Zakir Çoban, kitabının giriş bölümünde ki "Hz. İsa ile başlayan bu din, özellikle Pavlus'la birlikte gittikçe Yahudilikten ayrılan bir özellik göstermiştir. Bu, Yahudi-Hıristiyanlığından Heleno-Hıristiyanlığa doğru, zaman zaman krizlere yol açan bir geçiştir. Bu kitabın amacı bu geçiş sırasında gerçekte ne olduğunu anlamaya çalışmaktır." ifadesi ile amacını ortaya koymaktadır. Yazar, giriş bölümünde kitabının amacının yanı sıra konunun öneminden bahsetmekte çalışmasında kullandığı tarih ve karşılaştırma yöntemine atıfta bulunmaktadır. Ayrıca müracaat ettiği kaynakları üç bölümde tasnif ederek okuyucuya sunmaktadır. (s. 10-13)

Atıf: Aslanoğlu, Ayhan. "Bekir Zakir Çoban, Yahudilerden Sonra Hıristiyanlardan Önce Hz. İsa". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24:2 (2019): 163-167.

* Dr., a._aslanoglu@hotmail.com

Yazar, giriş bölümünün sonunda o dönemin “bir sis perdesi altında” olduğunu ifade ederek konunun güçlüğüne vurgu yapmıştır. Bu bağlamda kitabın bazı yerlerinde yorumlar ve spekülasyonların denendiğini de açıkça ifade etmektedir. Bununla birlikte olayların, Yahudi ve Hıristiyan din mensuplarının “neye inandıkları” merkeze alınarak işlendiği ve en önemlisi de konunun “İslami açıdan değerlendirilmediğinin” altını çizmiştir. (s. 13-14)

“İsrailoğullarının serüveni” ana başlığı ile başlayan birinci bölümde, M.Ö. ilk yüzyıla kadar ki Yahudi tarihi ele alınmaktadır. Tevrat kaynak gösterilerek, İbrahim ile başlatılan sürecin, Yakup ve Yusuf’la devam eden hikayesi anlatılmaktadır. Bununla birlikte Musa’nın Mısır’daki serüveni, Firavunla arasındaki mücadeleleri, Tanrı tarafından görevlendirilmesi üzerinde de durulmaktadır. Ayrıca Musa sonrası, Yeşu önderliğinde İsrailoğullarının bir araya gelmesi ve çıkar çatışmalarından bahsedilmektedir. Yazar, Yahudilik tarihinde önemli yer teşkil etmiş olan Samuel, Saul, Davut, Süleyman dönemi ile ilgili bilgiler vererek tarihi süreci akıcı bir şekilde özetlemektedir. (s. 19-24)

Yazar, erken dönem Yahudilik tarihi hakkında bilgi verirken şu iki konu dikkatimizi çekmektedir. Birincisi, Tevrat’ta, “İsrailoğullarının Babil’deki hayatlarından” hiç bahsedilmediğini belirtmektedir. (s. 22-25) İkincisi ise Yahudilikteki ihya hareketinin temsilcisi olan Ezra’nın sürgün döneminden sonra Yahudiliği tekrar inşa etmesidir. (s. 26)

Yazar, “Hıristiyanlık Öncesi Yahudiliğin Öne Çıkan Özellikleri” başlığı ile Yahudiliğin Dinler Tarihindeki tasnifler içerisinde milli bir din olarak kabul edildiğini ifade etmektedir. Yazarın daha öncede kitabında atıfta bulunduğu Joseph Campbell’in, mitolojik olarak Yahudiliği dört evreye ayırdığından bahsederek bu dönemler hakkında bilgiler vermektedir. (s. 29)

Yazar, ele alıp incelediği dönemler arasında Yahudilerin bir inanç sistemi olmadığını öte yandan 13. yüzyılda “credo” ismi verilen Yahudi inanç sisteminin Musa b. Meymun tarafından oluşturulduğundan söz etmektedir. Yazar, inanç sistemi içerisindeki Tanrı’nın varlığı ile de Tevrat’tan örnekler vererek konuyu açıklamaya çalışmaktadır. (s. 31-32)

İkinci bölüm, “Mesih’in Gelişinden Önce Filistin” ana başlığı ile ifade edilmektedir. Burada İsa dönemindeki Filistin coğrafyasının sınırları çizilerek konuya giriş yapılmaktadır. Yazar, Tevrat’ın Tesniye bölümünde geçen “Rabb’in sana vermekte olduğu memleketin arasında kendin için üç şehir arayacaksın...ve Rabb’in sana verdiği memleketin sınırını üçe böleceksin.” ifadesi ile bu coğrafi konumu temellendirmektedir. Bu bölgeler Galile, Samiriye ve Yahuda ismi ile ifade edilmektedir. Bu üç yerleşim yerinin yanı sıra Yahudiler için önemli bir yerleşim yeri olan Kudüs hakkında bilgiler verilmektedir. (s. 41-43)

İkinci bölüm, İsa öncesi Hasidiler, Sadukiler ve Zealotlar adıyla anılan Yahudi mezheplerinin tek tek izah edilmesi ile devam etmektedir. Yazar, özellikle Ferisiler ve Esseniler üzerinde durmaktadır. Ferisiler (Peruşim) ile ilgili bilgilerin Josephus, Yeni Ahit ve Tannaik metinlerinden elde ettiğini fakat bu mezheple ilgili birinci dereceden kaynakların olmadığına dikkat çekmektedir. (s. 55) Ayrıca günümüze kadar etkinliğini sürdüren "Rabbilik" kurumunun ilk defa Ferisilerle ortaya çıktığı düşünülmektedir. (s. 64)

Yazar, Esseniler ile ilgili Tevrat, Yeni Ahit ve Rabbinik litaretüründe bilgi olmadığını öte yandan mevcut bilgilerin Josephus, Philo, Hippolitus, Epiphanius, Pliny gibi yazarların eserlerinden yararlanılarak kaleme alındığından bahsetmektedir. Ayrıca Esseniler hakkındaki bilgilerin büyük çoğunluğunun (20. yüzyıla kadar) Yunan kaynaklarından elde edildiğini ifade etmektedir. 1947'de Ölü Deniz El Yazmalarının (Kumran Yazmaları) gün yüzüne çıkarılması ile erken dönem Yahudilik hakkında bilgilere ulaşılmıştır. Yazar, bu bilgilerin tartışmalı da olsa Esseniler'e ait olduğu görüşünün yaygın olarak kabul edildiğine vurgu yapmaktadır. (s. 69-70)

Yazar, Esseniler'in "komünal yaşamları, evlilik konusundaki farklı tavırları, kutsal metin çalışmaları, günlük ibadetleri ve topluluğa üye kabul etme uygulamaları bakımından dikkat çekici" olduğu konusunda farkındalık yaratma gayretindedir. (s. 74) Bununla birlikte Yazarın, farklı kaynaklardan yararlanarak Esseniler'in temel özelliklerini maddeler şeklinde izah etmesi konuların daha iyi anlaşılması açısından oldukça önemlidir.

Üçüncü bölüm, Tevrat'ta göre İsa'nın doğumu, çocukluk ve gençlik yıllarının ele alınması ile başlatılmaktadır. Daha sonraki dönemlerde Vaftizci Yahya'nın İsa'yı vaftiz etmesi (s. 89) ve o süreçte yaşanan olaylar üzerinde durulmaktadır. Ayrıca İsa'nın Galile bölgesinde tebliğe başlaması ve Yahudiler ile ilk temasları hakkında bilgiler verilmektedir. Sonrasında, İsa'nın Kudüs'e gelişi ve yazarın ifadesi ile "Kudüs'ün onun için aynı zamanda sonun başlangıcı olmasına" dikkat çekilmektedir. (s. 90-91) İsa'nın tutuklanma sürecindeki yaşadıkları ve çarmıha gerilmesi özetlenerek bölüm sona erdirilmektedir. (s. 94)

Yazar, dördüncü bölümde İsa'nın İncillerde (Ferisiler tarafından) üç konuda eleştirildiklerinden bahsetmekte ve bunları sırayla özetlemektedir. Özellikle Sebt gününe riayet konusunda okuyucuya detaylı bilgiler sunmaktadır. Buna ilaveten Yazar, İsa'nın Kanun'u kısmen de olsa değiştirmeye niyeti olmadığını İncil'de geçen şu pasajla delillendirmektedir: "Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerin sözlerini yıkmak için geldiğimi sanmayın. Ben yıkmaya değil bilakis tamamlamaya geldim. Size doğrusunu söyleyeyim, gök ve yer ortadan kalkmadan, her şey gerçekleşmeden, Kutsal Yasa'dan ufacık bir harf ya da nokta bile eksilmeyecek. Bu nedenle, bu kuralların en küçüklerinden birini kim bozar ve

insanlara öyle öğretirse, Göklerin Melekutunda kendisine en küçük denilecektir ve onları kim yapar ve öğretirse Göklerin Melekutunda kendisine büyük denilecektir.” (s. 101-103)

Yazar, “Siyasi Tavrı Açısından İsa ve Yahudilik” alt başlığındaki “Günümüzde Hıristiyanlık her tür şiddete karşı olan bir sevgi dini olarak takdim etmektedir. Ancak tarih bunun böyle olmadığını gösterdiği gibi, günümüz Hıristiyanlarının İsa hakkında çizdiği portrenin de tamamıyla gerçeği yansıtmadığı kanaatine varmak için İncillerde önemli ipuçları vardır.” ifadeleri ile okuyucunun bunları görmesini sağlamaya çalışmaktadır. (s. 106)

Yazar, “İsa ve Ferisiler” alt başlığında Ferisilerin İsa’ya karşı çıkma sebeplerini; İsa’nında, Ferisilere yönelik eleştirilerini maddeler halinde İncil pasajlarından yararlanarak okuyucuya sunmaktadır. (s. 114-115) Yazar, devamında bu eleştiriler ile ilgili İncilin bölümlerindeki ifadelerden hareketle yorumlar yapmaktadır. Yorumlarını tarihsel olaylarla ilişkilendirerek bunların doğruluğunu ispata çalışmaktadır. (s. 116)

“İsa ve Esseniler” alt başlığında ise Kumran Yazmalarının 1947’de ortaya çıkması ile beraber Esseniler ile ilgili tartışmaların başlamış olmasından bahsetmektedir. Yazar, Esseniler ile Hıristiyanlar arasındaki benzerlikleri, bazı yazarların görüşleri ışığında maddeler halinde sıralayarak konunun önemine dikkat çekmektedir. Öte yandan Yazar; İsa, Hıristiyanlık ve Esseniliğin birbiri ile alakası olmadığını savunanların görüşlerine yer vererek, farklı bir açıdan bakılmasını istemektedir. (s. 123-125)

Yazar, beşinci bölümde “İsa’dan Sonra” ana başlığı ile Yeni Ahitten alıntılar yaparak giriş yapmaktadır. İsa’nın ölümünden sonra dirilişi, havarilerle kırk gün bir arada olması, Petrus’un önderliği ve ilk Hıristiyanların baş düşmanı olan Pavlus’tan bahsetmektedir. Ayrıca Pavlus’un Şam vizyonu ile birlikte İncil’i yayma sürecindeki gayretleri ve bunun sonucunda ortaya çıkan fikir ayrılıklarını özetlemektedir. (s. 131-135)

“Yahudi Hıristiyanlar” alt başlığında erken dönem Hıristiyanlıkta önemli bir yer tutan Ebionitler irdelenmektedir. Yazar, Ebionitlerin birçok yazar tarafından heretik (sapkın) bir mezhep olduğuna değinmektedir. Bunların bu şekilde görülmelerinin en önemli nedenlerinin başında Pavlus öğretilerinin dışında kalmaları ve İncil’e karşı aykırı tutumları (s. 140-141) gösterilmektedir. Yazar, bölümün devamında Ebionitlerinde içerisinde yer aldığı Yahudi-Hıristiyanların inanç ve uygulamalarını başlık başlık anlatarak bilgi vermektedir. (s. 142-143)

Yazar, “Pavlus: Gentilelerin Havarisi” alt başlığında Pavlus’un Yahudi olmayanlara da tebliğ’de bulunmasında dolayı “yabancıların (gentile) havarisi” olarak isimlendirildiğinden bahsetmektedir. Ayrıca Pavlus’un mektuplarından

örnekler vererek Pavlus ile ilgili bazı hususlarda çelişkiler olduğunu gözler önüne sermektedir. Yine Pavlus'un mektuplarında, Pavlus'un Yahudilikle ilgili bazı görüşlerinin de çelişkiler içerdiğinin altını çizmektedir. (s. 145-150)

Sonuç bölümünde Yahudilikteki "mabed", "kurban", "seçilmişlik", "arz-ı mevud anlayışı", "mesih beklentisi" gibi konuların önemine değinilmiştir. Bununla birlikte Ferisiler ve Esseniler hakkında detaylı bilgiler verilmiş, bunların direk ve dolaylı olarak İsa ile olan münasebetleri ele alınmıştır. Ayrıca İsa'nın Yahudi ve Hıristiyanlar arasındaki durumuna değinilerek kitap sonlandırılmıştır.

Kitabın geneline baktığımızda yazarın kısıtlı kaynaklar ile o dönemi kendi içerisinde ele alıp ortaya koyması önem arz etmektedir. Yazarın akıcı ve anlaşılır bir dil kullanması kitabın bir çırpıda okunmasına sebep olmaktadır. Ayrıca kitabın aynı yıl içerisinde ikinci baskısının yapılmış olması, eserin göz ardı edilmemesi gereken özelliklerinden birisidir. Bu eserin Hz. İsa'yı farklı bir bakış açısıyla ele alması, konu ile ilgilenen araştırmacılara katkı sunacağı kanaatindeyiz.